

บทที่ 4

วิเคราะห์และสรุป

ชาวจีนโพ้นทะเลในไทยมีความสำคัญและสมรรถนะอย่างมากเนื่องจากคนกลุ่มนี้มีกำลังและทรัพยากรอันมีคุณค่าต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองภายในไทยและภายนอก กล่าวคือ 1) ความต้องการเป็นแรงงานจากคนจีนจำนวนมาก 2) การเป็นพลเมืองที่ดีและขยันทำให้เศรษฐกิจไทยเจริญเติบโตและกลายเป็นกลุ่มคนที่ยึดกุมเศรษฐกิจไทยไปโดยปริยาย 3) การส่งเงินบริจาคช่วยรัฐบาลชิง ก๊กมินตั๋ง และคอมมิวนิสต์

ด้วยเหตุผลทั้งสามประการประกอบกับการที่ชาวจีนซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อยู่ชายขอบของการปกครองและภายใต้บริบทของกระแสทางการเมือง 2 บริบท คือ 1) จักรวรรดินิยม โดยเฉพาะอังกฤษและญี่ปุ่น 2) ลัทธิชาตินิยม 3 กระแส ได้แก่ ชาตินิยมชิงชาตินิยมก๊กมินตั๋ง และชาตินิยมรัฐไทย¹

สำหรับบริบททางการเมืองจักรวรรดินิยมอังกฤษนั้น ได้แก่ การที่ไทยต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและเปิดเสรีทางการค้าให้กับอังกฤษและต่อมาไทยต้องเสียสิทธินี้กับประเทศตะวันตกชาติอื่น ๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาในแง่ทางเศรษฐกิจนั้นส่งผลกระทบต่อคนจีนที่เคยยึดอาชีพผูกขาดการเก็บภาษีอากรจากรัฐไทย ต้องหันไปจับธุรกิจประเภทอื่น เช่น การค้าข้าว โรงสี คอมปราโดร์ เป็นต้น ในระยะแรกของสนธิสัญญาเบาวริงนั้นชาวจีนที่เคยมีบทบาททางเศรษฐกิจไทยจำต้องลดบทบาทตัวเองในระยะแรก แต่ต่อมาชาวจีนที่เป็นพ่อค้าชาวจีนฉลาด ได้อาศัยข้อได้เปรียบทางสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเพื่อการค้าขายของตน กล่าวคือ อังกฤษและชาวตะวันตกชาติอื่น ๆ ด้วยการสมัครเข้าเป็นคนในบังคับของตะวันตกที่เรียกกันว่า “สัปเยก” ข้อดีของการเข้าเป็นคนใน

---

¹ เกษียร เตชะพีระ, “ชวนอ่านการเมืองจีนสยาม (ตอนจบ)”, หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน, 8 เม.ย. 2538, น. 8.

บังคับตะวันตก คือ ชาวตะวันตกให้การคุ้มครองชาวจีนทางการศาลภายใต้สถานกงสุล มีอภิสิทธิ์ทางกฎหมายและอภิสิทธิ์ด้านผลประโยชน์อื่น ๆ เช่น ไม่ต้องเสียภาษีอากรให้รัฐ นอกจากนี้ยังได้รับสิทธิประโยชน์จากการเป็นผู้ขายสุราโดยไม่ต้องเสียเงินประมูลให้แก่รัฐบาลไทย ผลตอบแทนอันน่าเชิญชวนของชาวตะวันตกนั้นทำให้มีชาวจีนที่อาศัยอยู่ในสยาม แห่กันไปสมัครเข้าเป็นคนในบังคับตะวันตกเสียส่วนมาก และส่งผลให้รัฐบาลไทยตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องการสมัครเข้าเป็นคนในบังคับต่างประเทศของชาวจีนว่าเป็นปัญหาต่อการปกครองชาวจีนของรัฐบาลไทย รัฐบาลไทยแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการต่าง ๆ โดย 1) การใช้มาตรการทางกฎหมาย มีการออกพระราชบัญญัติควบคุมกิจการของชาวจีนในบังคับต่างชาติ 2) การจำกัดเงื่อนไขสำหรับผู้ที่จะเข้าเป็นคนในบังคับตะวันตกได้เฉพาะชาวจีนที่เกิดในดินแดนอาณานิคมของตะวันตก 3) การยกเลิกอำนาจศาลกงสุลกับอังกฤษในปีพ.ศ. 2452 และต่อมากับตะวันตกชาติอื่น ๆ (ภายหลังประเทศไทยเพิ่งจะเจรจายกเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับนานาชาติได้สำเร็จตั้งแต่ปลายปีพ.ศ. 2480 เป็นผลให้ประเทศไทยมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ และบทบาทของจักรวรรดินิยมตะวันตกก็ค่อย ๆ ลดความสำคัญลงเหลือแต่ส่วนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าในประเทศไทย โดยมีการแข่งขันกันทางด้านเศรษฐกิจระหว่างนายทุนตะวันตก กับนายทุนชาวจีนในไทย) ปฏิบัติการต่อการยกเลิกอำนาจศาลกงสุลกับตะวันตกชาติต่าง ๆ นั้น ชาวจีนย่อมรู้ถึงสถานะความไม่มั่นคงต่ออนาคตความเป็นอยู่ของตน ชาวจีนที่มีอำนาจการต่อรองและหันมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้มีสถานกงสุลจีนในไทย รวมทั้งความพยายามในการรวมตัวกันเป็น *สยามพานิชจีนสโมสร (Chinese Chamber of Commerce)* หรือ *เซี่ยงหวย* และในเวลาต่อมาสามารถจดทะเบียนสมาคมได้สำเร็จในปีพ.ศ. 2452 และประกอบกับสภาพเศรษฐกิจที่ขยายตัวขึ้นภายหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง

เซี่ยงหวยนั้นก่อนที่จะได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนสมาคมได้นั้นต้องผ่านการต่อสู้เรียกร้องต่าง ๆ มากมาย เช่น การร่างกฎระเบียบสมาคมให้เป็นที่พอใจของรัฐบาลไทย โดยแสดงเจตนาถึงการเป็นเพียงองค์กรทางการค้าโดยที่มิได้มีเหตุผลทางการเมืองอยู่เบื้องหลัง และการวางตัวเป็นกลางของเซี่ยงหวย โดยแสดงให้เห็นว่าไม่ยุ่งเกี่ยวต่อความเคลื่อนไหวทางการเมืองของสโมสรพานิชจีนสิงคโปร์ และกรณีนี้ลดหยุดงานใน

จีน เป็นต้น หลังจากการได้รับอนุญาตจดทะเบียนเป็นสมาคมแล้ว เชียงหวยมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการค้า กล่าวคือ การตรวจสอบสินค้าและราคาแล้วจึงให้เชียงหวยตีตราประทับรับรองความถูกต้องของแหล่งที่มาก่อนที่จะทำการจัดส่งไปยังเมืองท่าต่าง ๆ ในประเทศจีน ในเวลาต่อมาเชียงหวยยังทำหน้าที่เป็นตัวแทนเสมือนสถานกงสุลจีนในไทย ภายใต้ภาวะกดดันจากกระแสจักรพรรดินิยม กระแสชาตินิยมจีน และรัฐบาลไทย

บริบททางการเมืองภายใต้กระแสชาตินิยมจีน มีการเคลื่อนไหวและเรียกร้องให้ชาวจีนโพ้นทะเลในที่ต่าง ๆ รวมทั้งไทย มีความสำนึกในความเป็น “จีน” ซึ่งเป็นปลุกจิตนากรรมความเป็นชาตินิยมทางไกล(Imagined Longdistance Nationalists) ซึ่ง อ.เกษียรแสดงทัศนะต่อกรณีนี้ว่า “เป็นการเมืองในที่ตั้งหลักแหล่งของชนพลัดถิ่นที่แตกกระจัดกระจายมาจากแผ่นดินเกิด ส่วนชาวจีนสยามหันมาเคลื่อนไหวทางการเมืองจีนในสยามจัดเป็นพวกนักชาตินิยมทางไกล(Longdistance Nationalists)”² กล่าวคือ มีการเดินทางเข้ามาไทยของขุนยัดเซนและฝ่ายราชวงศ์ชิง รวมทั้งในระยะหลังช่วงสงครามโลกครั้งที่สองฝ่ายของคอมมิวนิสต์ ที่มีเป้าหมายเดียวกันคือ ต้องการหาแหล่งเงินทุนจากชาวจีนโพ้นทะเลในไทยและชาวจีนโพ้นทะเลในเอเชียอาคเนย์เพื่อนำเงินที่ได้มาใช้ต่อสู้ทางการเมืองในประเทศจีน

บริบททางการเมืองภายใต้กระแสชาตินิยมรัฐบาลไทย รัฐบาลไทยพยายามทำการต่อสู้กับอำนาจจักรวรรดินิยมตะวันตกที่ได้แผ่อิทธิพลเข้ามาเพื่อช่วงชิงชาวจีนอันเป็นแหล่งทรัพยากรที่ทางด้านแรงงานและมีความขยัน อีกทั้งมีทุนทรัพย์จำนวนมากที่สำคัญต่อการลงทุนในเศรษฐกิจไทย และรัฐบาลไทยได้พยายามแก้ไขสิทธิสภาพนอกอาณาเขตจากตะวันตกโดยไทยยอมแลกดินแดนหัวเมืองมลายู(กลันตัน ตรัง กานู ปะลิศ ไทรบุรี) ให้แก่อังกฤษเป็นการแลกเปลี่ยน กระแสการต่อรองของรัฐบาลไทยเพื่อแก้ไขสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับชาติตะวันตกเริ่มตั้งแต่ปี 2426 เป็นต้นมาและมาสำเร็จลงในปี 2452 ทำให้เกิดปฏิกิริยาจากคนจีนกล่าวคือ 1) การเรียกร้องให้รัฐบาลจีนเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับไทยเพื่อให้ความคุ้มครองแก่ชาวจีนในไทย 2)

² อ้างแล้ว.

การรวมตัวของคนจีนระดับสูงจากทุกกลุ่มภาษาพูดร่วมกันจัดตั้งองค์กรที่มีบทบาทคล้ายสถานกงสุล คือ เชียงหวย

การเคลื่อนไหวเพื่อขอจดทะเบียนเชียงหวยนั้นกลายเป็นเรื่องสำคัญที่มีส่วนทำให้รัฐไทยต้องประกาศย้ายกรมท่าซ้ายที่ขึ้นอยู่กับกระทรวงต่างประเทศให้มาขึ้นกับกระทรวงนครบาลเมื่อพฤษภาคม พ.ศ. 2453 อันเป็นการกระทำที่มีความหมายโดยนัยว่า คนจีนซึ่งเคยถูกพิจารณาว่าเป็นคนต่างชาติจะมีได้เป็นคนต่างชาติในสายตาของรัฐไทยอีกต่อไป แต่อยู่ภายใต้การปกครองและดูแลจากกระทรวงนครบาลเช่นเดียวกับราษฎรไทย และตั้งกรมใหม่ที่ขึ้นกับกระทรวงนครบาลโดยมีหน้าที่ตัดสินคดีความที่เกี่ยวกับการค้าขายของชาวจีน

และเมื่อกระแสชาตินิยมจีนแผ่เข้ามาแทนที่จักรวรรดินิยมตะวันตก โดยที่กลุ่มการเมืองในประเทศจีน ได้แก่อำนาจราชวงศ์ชิง และก๊กมินตั๋ง ได้เรียกร้องให้ชาวจีนหันเหเลสงเงินบริจาคเพื่อช่วยเหลือญาติพี่น้องชาวจีนในประเทศจีน โดยหยวนซื่อไช (ฝ่ายก๊กมินตั๋ง) และฝ่ายราชวงศ์ชิงต่างก็ออกไปกู้ให้เป็นหลักฐานแก่ชาวจีนในไทยว่าเงินจำนวนนั้น ๆ จะไม่สูญเปล่าไป กล่าวถึงการให้ความสนับสนุนของชาวจีนในไทยต่อกลุ่มการเมืองในประเทศจีน ในช่วงแรกนั้น กลุ่มชาวจีนในไทยให้การสนับสนุนราชวงศ์ชิง แต่ต่อมาเมื่อราชวงศ์ชิงถูกโค่นไปแล้ว กลุ่มชาวจีนในไทยก็หันเหกลับมาให้การสนับสนุนหยวนซื่อไชซึ่งเป็นฝ่ายก๊กมินตั๋งแทน เพราะพวกพ่อค้าใหญ่ ๆ ที่เป็นผู้นำสมาคมมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนรัฐบาลที่เป็นทางการของจีนอยู่เสมอ ปรัชญาการณดังกล่าวทำให้รัฐไทยเกิดความไม่พอใจต่อท่าทีให้การสนับสนุนฝ่ายก๊กมินตั๋งเนื่องจากฝ่ายนี้ทำการปฏิวัติโค่นล้มระบอบการปกครองแบบราชวงศ์ รัฐไทยจึงได้กำชับไม่ให้เชียงหวยเป็นตัวแทนขายใบกู้เงินให้แก่รัฐบาลของหยวนซื่อไชเพราะถือเป็นกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งเชียงหวยก็ยังคงขายใบกู้ต่อไปโดยพลการ ซึ่งรัฐไทยก็ได้ดำเนินมาตรการใด ๆ อย่างเข้มงวดต่อพฤติกรรมดังกล่าวเพราะในสายตาของรัฐไทยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นปัญหาแก่รัฐบาลไทยโดยตรง

ส่วนเชียงหวยก็พยายามขอจดทะเบียนสมาคมจากรัฐไทย เพื่อเป็นองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการค้าระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลในไทยกับประเทศจีน การขอ

จุดทะเบียนของเซียงหวยเป็นที่ไม่มั่นใจในเป้าหมายของการก่อตั้งนักเนื่องจากในประเทศสิงคโปร์มีการก่อตั้งสโมสรพานิชสิงคโปร์โดยมีเหตุผลเบื้องหลังคือให้การสนับสนุนทางการเมืองของรัฐบาลซึ่งมากกว่าประโยชน์ทางการค้าของพ่อค้าจีนในสิงคโปร์ ซึ่งรัฐไทยเล็งเห็นว่าเซียงหวยจะเป็นต้นตอปัญหาต่อการปกครองชาวจีนในไทย กล่าวคือ เซียงหวยจะเป็นตัวกลางให้คนจีนในไทยใกล้ชิดกับรัฐบาลจีนและคอยไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทต่าง ๆ เช่น กรณีการล้มแบงก์จีนในปี พ.ศ. 2456 โดยมีนายสง่าเป็นเจ้าของขณะที่อยู่ในเมืองจีน หลังเกิดการล้มของแบงก์แล้วนายสง่าได้หลบหนีมาอยู่เมืองไทย การล้มแบงก์ดังกล่าวทำให้คณะกรรมการของเซียงหวยได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากคณะกรรมการดังกล่าวมีกิจการมากมายอยู่ในประเทศจีนและได้ให้บริการของแบงก์นายจีนสง่าด้วย ส่งผลให้เซียงหวยเข้าดำเนินการตัดสินใจด้วยความด้วยตนเอง เนื่องจากคณะกรรมการของเซียงหวยได้รับผล กระทบจากเหตุการณ์ครั้งนี้อย่างมาก การเข้าดำเนินการตัดสินใจครั้งนี้เป็นผลให้รัฐไทยกล่าวหาว่าเซียงหวยเข้าก้าวก่ายอำนาจของบ้านเมืองโดยการตั้งอนุญาโตตุลาการตัดสินใจกันเอง เนื่องจากกรณีนี้เป็นข้อพิพาททางการค้านอกพระราชอาณาจักรและไม่ได้ให้อำนาจตัดสินใจอย่างเด็ดขาด และนายสง่าซึ่งเป็นเจ้าของแบงก์จีนก็ไม่ได้เป็นสมาชิกของเซียงหวย รวมทั้งการที่เซียงหวยอ้างว่าศาลจีนในประเทศจีนได้ตัดสินเด็ดขาดแล้ว ทางกรมไทยมีความเห็นว่าเมื่อคดีอยู่ในอำนาจศาลแล้ว เซียงหวยก็ไม่มีสิทธิ์เกี่ยวข้องกับนายสง่าจะเข้ามาอยู่ในเมืองไทย โดยทางการไทยมีความเห็นต่อกรณีนี้ว่า “เป็นการกั๊กมิได้เกี่ยวแก่สินค้าในกรุงสยาม ฯลฯ” ซึ่งทางการไทยมีความเห็นต่อการกระทำของเซียงหวยในกรณีว่า “เป็นการแฝงอำนาจทางอำนาจที่บังคับคนนอกสมาคม” ซึ่งไม่ตรงกับความมุ่งหมายและข้อบังคับที่ได้รับอนุญาต

ต่อกรณีแบงก์ของนายสง่านั้นเป็นการปะทะกันทางอำนาจระหว่างรัฐไทยกับรัฐจีนภายใต้ดินแดนรัฐไทย โดยมีเซียงหวยเป็นตัวกลางรับแรงปะทะในฐานะที่เป็นสถานกงสุลจีนในไทย สภาพการณ์เช่นนี้จัดได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษของ *Diapora Politics & Longdistance Nationalists* ที่เซียงหวยต้องตกอยู่ตรงทางแพร่งที่ถูกตั้งข้อเรียกร้องและอ้างสิทธิเอาจากหลายลัทธิชาตินิยม ทั้งชาตินิยมกระแสต่าง ๆ จากบ้านเกิดและชาติ

นิยมในประเทศที่ตนเข้าไปตั้งหลักแหล่ง และรวมทั้งกรณีที่เชียงหวายตกอยู่ในลักษณะของความเหลื่อมล้ำถักกันระหว่างรัฐไทยกับชาติจีน เชียงหวายถูกอ้างเอาจากชาตินิยมชิงและก๊กมินตั๋งและกั๊กฉานต่างว่าเป็น “เพื่อนร่วมชาติ” หรือ เป็นส่วนหนึ่งของ “ชาติจีน” แต่เผอิญเป็นจีนโพ้นทะเลนอกรัฐจีน แต่ขณะเดียวกันเชียงหวายก็ตกอยู่ในเขตอำนาจอธิปไตยของรัฐไทยซึ่งเป็นของ “ชาติไทย” และรัฐไทยก็บายเบี่ยงไม่ยอมรับเชียงหวายซึ่งเป็นจีนสยามเข้าร่วมชาติไทยเป็นเวลานาน พวกเขาจึงเป็นผู้ที่มีความรักชาติกับความเป็นรัฐที่ไม่ลงรอยอย่างสนิทนัก หรือ “จินตนากรรมความเป็นชุมชน” กับ “อำนาจรัฐ” ที่เกี่ยวข้องแวดล้อมเชียงหวายนั้นขัดกันและแยกออกจากกันตรงรอยแยกนี้ระหว่างรัฐกับชาติที่กลไกอำนาจชนิดอื่น ประเภทอื่น เช่น จักรวรรดินิยม พรรคก๊กมินตั๋ง และพรรคคอมมิวนิสต์ ฯลฯ แทรกตัวเข้ามาระหว่างกลางเพื่อทวงถามความภักดีและซูดรีดเอาทรัพยากร ชี้นำนโยบาย ฯลฯ³

กล่าวโดยสรุปแล้ว การศึกษาครั้งนี้พบว่า การปรับตัวของเชียงหวายซึ่งเป็นองค์กรนำชาวจีนในสังคมไทยมีรูปแบบอยู่ในลักษณะการดำรงอยู่รอดขององค์กรและตัวผู้นำเองในฐานะที่อยู่ตรงทางแพร่งของการเรียกร้องอ้างสิทธิจากรัฐไทย รัฐจีน และจักรวรรดินิยม ซึ่งเมื่อพิจารณารูปแบบการปรับตัวของเชียงหวายนั้นพบว่า มีลักษณะลื่นไหลและหาทางออกไปตามสถานการณ์ขณะนั้นเพื่อความอยู่รอดของตน โดยพร้อมที่จะจับมือกับทุกฝ่ายที่เอื้อประโยชน์ให้กับตนและพยายามหาช่องทางหลบเลี่ยงการครอบงำของกระแสทั้งสามดังกล่าว เชียงหวายนอกจากเป็นทางแพร่งแล้วยังทำหน้าที่เสมือนเป็นสถานกงสุลจีนในไทยที่เป็นตัวกลางติดต่อระหว่างรัฐไทย รัฐจีน และจักรวรรดินิยม การเป็นตัวกลางและเปรียบเสมือนทางแพร่งของอำนาจทั้งสามนั้นเป็นสถานะที่ล่อแหลมอันเกิดกับเชียงหวายมาตลอดตั้งแต่เริ่มตั้งและดำเนินเรื่อยมา

³ อ้างแล้ว